

11.3.2026

Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI JULKISISTA HANKINNOISTA JA KÄYTTÖOI- KEUSSOPIMUKSISTA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA JA SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 2/2026 VP)

Elintarviketeollisuusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua hankintalain uudistuksesta.

Hallitusohjelman mukaan hallitus sitoutuu Maatalouden tulos- ja kehitysnäkymien parlamentaarisen arviointiryhmän loppuraporttiin, jossa ehdotettiin hankintalain tarkastelua. Parlamentaarisen työryhmän raportissa ehdotettiin, että suomalaisen elintarvikeketjun asemaa julkisissa hankinnoissa on syytä tarkastella uudestaan esimerkiksi tuotteissa, jotka on tuotettu EU-lainsäädännön minimitasoa heikommissa olosuhteissa. Lisäksi sopimusten kesto- ja tarkastuslausekkeiden käytännöt tulisi arvioida.

Elintarviketeollisuusliitto (ETL) katsoo, että hallituksen esitys täyttää osittain tavoitteet, jotka parlamentaarinen työryhmä asetti. MAKRA-raportin tavoitteiden täyttäminen vaatisi tuekseen vielä pykälätason muutoksia esitykseen.

Huoltovarmuutta tukevat kriteerit käyttöön

Huoltovarmuuden lisääminen lain tavoitepykälään on edistysaskel. Huoltovarmuuden kannalta on keskeistä, missä tuote on tuotettu, jalostettu ja mistä se on toimitettu. On myös merkittävää, missä määrin toimittaja on osannut arvioida ja vahvistaa toimitusketjunsa kestävyyttä, erilaisia häiriöitä ja kriisejä vasten. Hankintojaan tekevän toimijan, eli tilaajan, kannalta on merkittävää, että hän voi kahdentaa hankintalähteensä ja ylläpitää vaihtoehtoisia hankintakanavia.

ETL pitää tärkeänä kotimaisen ruoka-alan näkökulmasta, että osana nyt tehtävää hankintalain uudistusta huoltovarmuusnäkökulma on huomioitava hankinnoissa. Tämä palvelee kotimaisen elintarvikesektorin lisäksi poikkileikkaavasti koko yhteiskuntaa.

Huoltovarmuuden turvaaminen tarkoittaa käytännössä sitä, että arvioitaisiin, miten turvataan hankittavien elintarvikkeiden saatavuus, mikäli syntyy häiriöitä merilogistiikassa tai tuotannossa tai hankinnan mittakaavaa siten, että useampi toimija voisi tuottaa palveluita.

Esityksen perusteluissa on käsitelty kattavasti elintarvikehankintoja, mutta lain perusteluilla ei voi säätää. Hankintalain pykälien täsmentäminen ohjaisi hankintayksikköjä sel-laisiin julkisiin elintarvike- ja ruokapalveluhankintoihin, joiden tuottamisessa on noudatettu kestäviä tuotantotapoja.

Uudistus tukisi hallitusohjelman tavoitteita lisätä elintarvike- ja ruokapalveluhankintojen vastuullisuutta sekä kansallista huoltovarmuutta. Samojen tuotannon kestävyysvaatimusten edellyttäminen hankintakriteereissä niin kotimaassa kuin ulkomailta tuotetuilta elintarvikkeilta tukisi myös huoltovarmuutta.

Elintarvikehankintojen näkökulmasta hankinnan kohdetta koskevaa 71 §:n muutosehdotusta tulisi täydentää siten, että se huomioimisi parlamentaarisen työryhmän näkemykset.

71 §

Hankinnan kohteen kuvaus

— — — — —
Hankintayksikkö voi hankinnan kohdetta kuvaavissa määritelmissä asettaa turvallisuutta ja varautumista koskevia ehtoja, joilla voidaan varmistaa hankittavan tuotteen, palvelun tai urakan tarjouspyynnössä edellytetty saatavuus, toimivuus, Suomessa edellytettävän lainsäädännön mukaisuus ja häiriötön käyttö hankinnan kohteen koko elinkaaren ajan. Varautumiseen liittyvät hankinnat voidaan kilpailuttaa ehdollisesti.

Muutoksen tavoitteena on se, kun hankinnan kohde on tarkoitettu käyttöön elintarvikkeena - tai ruokapalveluna, on asianmukaisesti perusteltuja tapauksia lukuun ottamatta hankinnan kohde määriteltävä siten, että otetaan huomioon ruuantuotannon huoltovarmuus ja kokonaistaloudellinen kestävyys. Hankinnan kohde olisi määriteltävä siten, että se on tuotettu ympäristön kannalta hyvillä viljely- ja tuotantomenetelmillä ja eläinten hyvinvointia ja elintarviketurvallisuutta edistävillä tavoilla voimassa olevan sektorilainsäädännön mukaisesti. Hankinnan kohteen kriteerien määrittelyssä voi hyödyntää olemassa olevia kestävien elintarvikkeiden hankintakriteereitä.

Hankintojen jakaminen osiin edistää kilpailua ja huoltovarmuutta

Elintarvikkeiden hankintamenettelyjen pysyväisluontoisena ongelmana on ollut tarjoajien vähäinen lukumäärä, johon merkittävänä syynä voidaan pitää menettelyjen monimutkaisuutta, sääntelyn tulkinnanvaraisuutta sekä kasvavia velvollisuuksia tarjoajille sekä hankintojen kokoa. Elintarvikekilpailutukset ovat tällä hetkellä usein niin isoja ja kokonaisvaltaisia, että niihin pystyy käytännössä osallistumaan vain kaupan tukkuliikkeit. Tämä sulkee pois elintarviketeollisuuden ja reilun kilpailun elintarvikehankinnoissa.

ETL kannattaa hallituksen esityksen muutosesityksiä hankintasopimuksen jakamisesta osiin (75 §). Elintarvikehankintojen jakaminen ja osatarjouksien tekeminen mahdollistaisi paremman kilpailun sekä turvaisi jatkuvuuden hallintaa sekä toimitusvarmuutta kriisitilanteissa, kun hankinnat olisi jaettu osiin.

Laatu asetettava hinnan edelle elintarvikehankinnoissa

ETL katsoo, että huoltovarmuuden edistämiseksi elintarvikehankinnoissa voitaisiin myös vahvistaa laatukriteerien merkitystä. Elintarvikkeiden laatukriteerit voivat jäädä tosiasiallisesti huomioimatta, jos hinta on kuitenkin ratkaiseva tekijä hankinnassa.

Laadun tulisi olla ensisijainen tekijä elintarvikkeita koskevissa hankinnoissa. Laadun merkitystä voi korostaa lisäämällä 106 §:än kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinnasta seuraavan lisäyksen:

”Jos hankintayksikkö painottaa elintarvike- tai ruokapalveluhankinnoissa kokonaistaloudellisen perusteena hintaa laadun sijaan, sen on esitettävä tätä koskevat perustelut hankinta-asiakirjoissa, hankintapäätöksessä taikka hankintamenettelyä koskevassa erillisessä kertomuksessa.”

Hintojen tarkistamisen pelisäännöt päivitettävä

ETL kiinnittää huomiota siihen, että viime vuosina koetussa poikkeuksellisessa kustannuskriisisissä olevan alan tilanne tulisi kyetä huomiomaan myös julkisissa hankinnoissa. Sopimuskaudet ovat määrällisiä ja monissa tapauksissa useiden vuosien mittaisia.

Julkisissa elintarvikehankintojen sopimuksissa kohonneiden kustannusten siirtäminen on ollut vaikeaa sen vuoksi, etteivät julkiset hankintasopimukset mahdollista joustavasti kustannusten siirtymistä kilpailutettuihin hintoihin poikkeuksellisissa kustannustennouksissa.

Valmistelussa oleva elintarvikemarkkinalain muutos on tältä osin tärkeä myös julkisten hankintojen osalta. ETL katsoo, että JYSE-ehtoja tulisi myöhemmin päivittää sopimuskäytäntöjen uudistamiseksi ruokaketjussa elintarvikemarkkinoiden erityispiirteet huomioiden.

Tietoa kotimaisuusasteesta lisättävä

Huoltovarmuuden edistämistä tukisi myös se, että lisätään tietoa elintarvikehankintojen kotimaisuusasteesta. Hankintayksiköllä tulisi olla velvollisuus ilmoittaa tieto kotimaisuusasteesta. Tällä hetkellä ei ole julkisesti saatavilla koottua tietoa kotimaisuusasteesta. ETL pitää tärkeänä, että aloitettaisiin valmistelu elintarvikehankintojen kotimaisuusasteen julkistamiseksi.

Jätteiden keräys järjestettävä kustannustehokkaasti

Elintarviketeollisuusliitto pitää yleisesti kannatettavana, että hankintalain muutoksella edistetään kilpailua julkisissa hankinnoissa. Lausuntopalautteen perusteella hallituksen esitykseen on tehty muutoksia yhdyskuntajätteen jätehuollon alan sidosyksikköjä koskeviin vaatimuksiin. Perusteluissa todetaan, että jätealan sidosyksiköitä koskeva poikkeus esitetystä hankintalain 15 §:n mukaisesta kymmenen prosentin vähimmäisosuustuosuusvaatimuksesta on tarkoitus säätää samaan aikaan vireillä olevan jätelain uudistuksen (ns. jätelaki II) yhteydessä.

Jätehuollon sidosyksikköjä koskevan vähimmäisosuuden säätämisen osalta ETL on nostanut esiin huolen muutoksen vaikutuksista jätetoimialalle. Jätehuollon kokonaisuus on kotimaiselle elintarviketeollisuudelle merkittävä, sillä alan yritykset vastaavat noin 40 prosentista pakkausten tuottajavastuun kokonaiskustannuksista.

Tuottajat ja kunnat ovat sopineet yhteistyöstä pakkausjätteiden kiinteistökohtaisesta erilliskeräyksestä, mikä on taannut kustannustehokkaimman tavan pakkausjätteen keräyksen ja kierrätyksen järjestämiseen.

ETL katsoo välttämättömäksi, että jätelaki II -kokonaisuuden yhteydessä säädettävä poikkeus toteutetaan siten kuin hankintalain valmistelussa on linjattu, jotta jätehuollon ja pakkausjätteiden keräyksen kokonaisuus pysyy toimivana ja kustannustehokkaana tukien erilliskeräysvelvoitteiden ja kierrätysasteen saavuttamista. Ilman jätealan poikkeusta hankintalain muutos lisäisi epävarmuutta, heikentäisi jätehuollon kustannustehokkuutta ja lisäisi todennäköisesti myös elintarviketeollisuudelle koituvia kustannuksia.

Lisätietoja: Jukka Ihanus, 050 463 9929, jukka.ihanus@etl.fi